

K operačním schopnostem AČR

Názor, že armády jsou pouze k vedení válek, dnes nemůže obstát. Nelze vynakládat nemalé finanční prostředky na udržování armád, které by byly využívány pouze v případě válečného konfliktu. Jestliže byly armády v novodobých dějinách národů připravovány k převážně bojovým účelům, dnes se situace začíná měnit. Nebojové použití, do kterého se nezahrnují jen záchranné a humanitární akce, ale také celá škála stabilizačních, resp. mírových operací, se dnes stává každodenní realitou.

Přesto zůstává vždy pro Armádu České republiky (AČR) prioritou obrana, resp. **alianční obrana** České republiky a ostatních členských zemí Aliance. Jde v podstatě o uplatnění článku 5 Severoatlantické smlouvy, kdy by vyčleněný kontingent plnil úkoly bojové operace v rámci mnohonárodního uskupení a nevyčleněný zbytek armády by plnil úkoly v národní podřízenosti.

Může jít také o plnění úkolů mimo článek 5 v duchu Strategické koncepce NATO, kdy vyčleněný kontingent společně se spojenci z NATO nebo v rámci širší *ad hoc* koalice států by realizoval některou z mírových operací, včetně operace k vynucení míru. Tyto „expediční operace“ by se prováděly mimo území států NATO, dokonce i ve vzdálených regionech.

Současná protiteroristická operace aliančních sil s širokou podporou dalších států je dokladem toho, že **i operace podle článku 5 Severoatlantické smlouvy by se s největší pravděpodobností v budoucnosti odehrávaly mimo území států NATO**, tedy i mimo území ČR. Dnes si lze jen těžko představit (ale nemůžeme tuto variantu zcela vyloučit), že by se našel tak šílený agresor z blízkého okolí teritoria NATO, který by si dovolil ovládnout část území a vzdušného prostoru NATO, což by znamenalo, že by se Aliance bránila „doma“.

Vzhledem k tomu, že existuje, v porovnání s klasickým napadením silami pravidelné armády, větší pravděpodobnost napadení členských států NATO formou podobné té, z 11. září 2001, bude se Aliance zpravidla bránit mimo své území, resp. bude svá vojska zasazovat na území agresora. Podle mého názoru, jde tuto myšlenku rozšířit i na napadené blízké sousedy členských zemí Aliance, které jsou tak nepřímou pod ochranou a obranou Aliance. Zasazení aliančních sil by v tomto případě mělo být podmíněno souhlasem napadené země.

Z uvedeného vyplývá, že každá armáda členského státu, včetně AČR, by byla po vyčlenění sil **rozdělena na dvě základní části:**

1. na expediční, resp. mobilní síly a
2. na teritoriální síly.

Expediční síly, tvořené pozemními silami s posilovými jednotkami z ostatních složek AČR (zpravidla v rámci mnohonárodního uskupení), by byly pod operačním velením a řízením spojeneckého velitelství a zpravidla by operovaly mimo své vlastní území. Tyto síly by působily v rámci některého z druhů bojových či nebojových operací, které uvádí platná Doktrína Armády České republiky ve třetí kapitole.

K dosažení vysoké efektivnosti zasazení by *operační schopnosti* vyčleněných sil měly splňovat náročná kritéria vycházející z nutnosti *rychlého přemístění do místa zasazení*, z charakteru předpokládané *společné bojové či nebojové činnosti* se spojenci a z komplikovanějšího *všestranného zabezpečení*, jež se bude potýkat se stále platným principem národní odpovědnosti.

Teritoriální síly, které by byly souhrnem všech nevyčleněných sil AČR (jednalo by se zpravidla o nevyčleněné pozemní síly, nebojové jednotky vzdušných sil [1] nevyčleněné síly a prostředky logistiky a vojskové zdravotnické služby, nevyčleněné jednotky vojenské policie a všechny rozvinuté síly územní obrany), by byly v národní podřízenosti a působily by na teritoriu ČR, resp., v případě NSE [2], i na cizím teritoriu.

Činnost sil není v naší doktríně jasně pojmenovaná. Podle mého názoru by bylo možno přijmout pojem *operace sil pod národním velením*.

Byly by na ně kladeny **operační požadavky** spjaté především s bezchybným provedením **mobilizačního rozvinutí** části nebo i celé armády, s kvalitním **všestranným zabezpečením expedičních sil**, s **obranou a ochranou teritoria**, zvláště státní hranice a důležitých objektů, s potřebou poskytovat (v rámci integrovaného záchranného systému, nebo i samostatně) **záchrannou a humanitární pomoc** civilnímu obyvatelstvu, a konečně požadavky, vycházející z potřeby plnit **vojenská opatření hostitelské země k podpoře spojenců**.

Z naznačeného výčtu úkolů vyplývá, že na každou část AČR by byly kladeny jednak klasické a na druhé straně aktuální, resp. specifické **operační požadavky**, jež by měly být vlastní oběma částem armády, a které by měly být prosazeny do vojsk tak, aby se projevovaly jako **operační schopnosti** vojenských sil. Jaké operační požadavky jsou pro soudobé operace prioritní? Nejprve stručně k charakteristickým rysům budoucích konfliktů.

Důležitým východiskem je charakter budoucích konfliktů

Budoucí konflikty, jež mohou nabývat různých podob, mohou být vyřešeny bez zásahu vojsk, nebo může být vyžadováno jejich zasazení, a to buď přímo, nebo nepřímo (pouze hrozbou jejich použití). Konflikty mohou eskalovat, mohou se prostorově rozšiřovat, může se měnit předmět konfliktu a mohou vést k neočekávaným situacím. Jejich kategorizace je stále složitější.

Mezi hlavní charakteristické rysy budoucích konfliktů lze na základě výsledků mnohých odborných studií zařadit:

- **Zmnožení subjektů (aktérů)**, které zahrnuje také nestátní aktéry (samostatné osoby a skupiny osob, různá hnutí, kriminální organizace nebo velké průmyslové firmy). Z tohoto důvodu se **rozšíří formy konfliktů**, při kterých mohou být použita vojska. Aktéři nemusí být vždy identifikovatelní.
- **Asymetrii** v rozličných formách a na nejrůznějších úrovních. Myslitelné jsou takřka libovolné kombinace aktérů (státní a nestátní), způsobů činnosti, zásad operačního umění a taktiky

a také použitých sil a prostředků. Asymetrie však není něco zcela nového. Mnohokrát v minulosti k takovýmto střetnutím docházelo. Formy asymetrie mohou mít různorodou podobu (např. partyzánská taktika, hrozba nebo přímé použití zbraní hromadného ničení, teroristický útok apod.).

- **Akceptovatelnost vlastních ztrát a škod**, která může mít zásadní vliv na stanovení cíle, délku trvání, intenzitu vedení, eskalaci a mnoho jiných činitelů konfliktu.
- **Politické podmínky**, jež jsou významným faktorem. Členství v Alianci, respektování mezinárodního práva, podpora ze strany vlastního obyvatelstva, podpora v médiích atd. - to jsou činitelé, ovlivňující průběh konfliktu.
- **Existenci fáze „po ukončení konfliktu“**. Půjde o úkoly spojené se stabilizací situace, zajištěním pořádku, budováním objektů, s přebíráním policejních úkolů a úkolů veřejné správy atd. Jde především o získání důvěry obyvatelstva v daném regionu.
- **Způsob vedení operací**, který může být veden na dálku (*stand-off warfare*), duelově, kdy vojáci bojují bezprostředně proti sobě (*hands-on warfare*) a po síti (*net warfare*), jež je zaměřeno především proti informační infrastruktuře určité země. Čím je vyspělejší, tím je z hlediska posledně jmenovaného způsobu vedení bojové činnosti zranitelnější.
- **Obtížnost se od konfliktu izolovat** z důvodu vzájemné hospodářské závislosti, globalizace hospodářství a technologií. Propojení zájmů států a soukromých firem, jakož i srůstání finančního trhu ve spojení s celosvětovou přítomností médií a internetu, přispívají k rozšíření spektra konfliktů.
- **Rozšíření válčičtější do pěti operačních prostorů**: na zemi, na moři, ve vzduchu, v kosmu a nově také v informačním prostoru. Přesto zůstává „země“ stále rozhodující kategorií, neboť rozhodující zdroje energie a života (ropa, voda, minerály) se nacházejí ve velké většině na pevnině, resp. na mořském dně. Boj se bude přesouvat do velkých urbanizovaných prostorů, kde se protivník bude promíchávat s civilisty, což bude vyžadovat větší množství moderně vyzbrojených a vybavených speciálních sil. Narůstající význam bude mít evakuace obyvatelstva, případně jejich zásobování potravinami a pitnou vodou. Pro většinu států budou v nejbližší budoucnosti aktuální rizika přicházející ze vzduchu a z informačního prostoru. Aktuálním problémem bude hyperterrorismus.
- **Různorodost použití bojových a jiných prostředků a způsobů**, které zaručují úspěch. Ze strany protivníka by mohly být použity klasické zbraně, „neletální“ zbraně (nezpůsobují smrt), prostředky hyperterrorismu, vědomé ovládání nebo vyvolání odchodu uprchlíků, vědomé použití žen a dětí jako bojovníků k ovlivnění morálky vlastních jednotek, informační operace nejrozumnějšího typu, včetně „operačního využití“ médií. Protivník by mohl využívat kriminalitu strategického rozměru (organizovaný zločin např. ve formě pirátství, únosů, obchodu s lidmi, drogami, lidskými orgány a zbraněmi) a např. hospodářskou válku s využitím vojenských sil atd.

V tomto možném konfliktním prostředí mohou uspět pouze ty vojenské síly, kterým budou vlastní operační požadavky, reagující na výše predikované charakteristické rysy budoucích konfliktů. Nelze mít armádu, která by byla připravena na vedení poslední války. Pokud ano, byla by to zřejmě válka neúspěšná, ne-li skutečně poslední.

Podstata úkolů pro AČR je základem operačních požadavků

Vytvoření **potřebného uskupení sil**, to je úkolem v prvním pořadí pro každé nasazení. Od okamžiku přijetí politického zadání vše záleží na armádě, na velitelích a štábech. Způsob jejich práce se může odvíjet od podmínek materiálních, organizačních a dalších. Splnění tohoto prioritního úkolu předpokládá:

- mít dostatek zpravodajských a jiných informací k rozhodování,
- mít dostatek mírově naplněných bojových a podpůrných sil, nebo mít vytvořen dokonalý systém jejich zmobilizování,
- mít vycvičená vojska a štáby, resp. mít vypracovaný systém jejich rychlého stmelení (což předpokládá provádět důslednou přípravu záloh),
- mít kvalitní systém velení a řízení vojsk (informační systém), který umožní přijímat rychlá, ale na druhé straně fundovaná rozhodnutí,
- mít k dispozici připravený a secvičený (sladěný) štáb, který bude orgánem velení sestaveného uskupení sil atd.

Běžnou praxí z hlediska mnohonárodního použití sil bude jejich **rychlé zasazení v prostoru operace** (krize). Pro vyčlenění do bojové operace, podle článku 5, nebo i mimo tento článek, jakož i k plnění úkolu v rámci mírové operace se může počítat s delší dobou na celý manévr. Záleží na rychlosti eskalace daného konfliktu. Při vyčlenění sil do záchranné nebo humanitární akce se musí zpravidla počítat s permanentním nedostatkem času.

Splnění tohoto úkolu předpokládá:

- mít dostatečnou kapacitu přepravních prostředků (vzduchem, po železnici, po moři),
- disponovat dokonalým technickým stavem techniky k realizaci dlouhých přesunů po ose nebo kombinovaným způsobem,
- včasné zplánování a zorganizování přesunu (přepravy), včetně organizace doplňování PHM, ošetřování techniky, zajištění silniční a pořádkovou službou a organizace odpočinku (při přesunu na území jiných států v rámci opatření Host Nation Support [3], tj., využití zdrojů hostitelské země),
- mít připraveny řidiče a všechny kategorie velitelů plnit úkol za všech povětrnostních podmínek, ve dne i v noci,
- dobrou organizaci předávací procedury pod operační velení a řízení orgánů mnohonárodního velení atd.

Vlastní splnění úkolu v co nejkratším čase a s co nejmenšími ztrátami je úkol, jehož splnění je podmíněno širokou škálou požadavků různého charakteru. V bojových operacích jde především o maximální skloubení rozhodujících atributů bojové činnosti, kterými jsou palba, pohyb, ochrana, velení a zabezpečení. Znamená to tedy:

- ◆ mít dostatek informací a kvalitní zpravodajskou službu pro optimální rozhodování,
- ◆ mít síly a prostředky s potřebnou údernou silou a s požadovanou přesností,
- ◆ disponovat vysoce manévrovými (mobilními) silami, nejlépe aeromobilními,
- ◆ mít odolná vojska, která snesou agresivní palebné, elektronické, psychologické a jiné působení protivníka a
- ◆ mít veškerou činnost zasazených vojsk logisticky i jinak zabezpečenu atd.

Základním předpokladem pro dosažení úspěchu je fungující a pružně reagující systém velení a řízení vyčleněného národního kontingentu a jeho propojení se systémem velení a řízení společného velitelství uskupení sil spojenců.

Výše uvedené skutečnosti směřují především do oblastí fungování expedičních sil. **V činnosti teritoriálních sil** bude potřebné vynaložit mnoho úsilí k zajištění bezchybného mobilizačního rozvinutí sil AČR a k úkolům, které tvoří obsah „operace sil pod národním velením“. Intenzita a rozsah této operace bude závislý na charakteru

konfliktu, jeho vzdálenosti od teritoria ČR, velikosti vyčleněného kontingentu expedičních sil a na mnoha jiných okolnostech.

Ve své podstatě však bude obsahová stránka činnosti teritoriálních sil podobná v různých typech konfliktů. Splnění cíle operace sil pod národním velením ve variantě, kdy by se území ČR např. nacházelo v národním operačním prostoru [4] (jedna z nejsložitějších variant) by znamenalo:

- mít vybudovaný pružný systém výběrové a všeobecné mobilizace, včetně systému doplňování vojsk,
- mít dostatečný systém průzkumu k monitorování situace na teritoriu,
- disponovat dostatečným množstvím útvarů a jednotek k plnění bojových úkolů při obraně a ochraně státní hranice, objektů důležitých pro obranu státu a k boji se skrytě bojujícími silami protivníka,
- mít k dispozici dostatek sil a prostředků k plnění vojenských opatření hostitelské země k podpoře spojenců,
- být schopen poskytovat záchrannou a humanitární službu ve prospěch civilního obyvatelstva,
- mít k dispozici pružný systém všestranného zabezpečení nejen expedičních sil, ale všech teritoriálních sil atd.

Uvedené obsahové otázky jsou dalším důležitým podkladem pro stanovení základních (klasických) a specifických (aktuálních) operačních požadavků kladených na vojska.

Klasické a aktuální operační požadavky

Mezi klasické operační požadavky, které jsou víceméně společné pro všechna vojska, a to nejen AČR, patří:

□ **Připravenost**, resp. pohotovost osob, techniky, materiálu a obranné infrastruktury. Malá předvídatelnost, především nevojenských ohrožení, a krátká reakční doba na ně, vyžadují mít již v míru připravené síly schopné spolupůsobit ve spojeneckém uskupení. Omezením pro dosažení maximální připravenosti jsou lidské, věcné a finanční zdroje. Členěním AČR na síly vysoké pohotovosti, nižší pohotovosti a síly dlouhodobě budované je tento rozpor racionálně řešen.

□ **Pohyblivost** (mobilita) závisí na dostatečném a kvalitním vybavení, které musí zajistit mobilitu ve strategickém, operačním i taktickém měřítku. Pro připravenost na vedení bojových i nebojových operací musí být navíc zajištěna dostatečná pohyblivost pro přesun či dostatečná kapacita přepravních prostředků pro přepravu do prostoru zasazení a pohybu na něm v souladu s rozsahem stanovených úkolů. Stupeň pohyblivosti nezávisí jen na technické mobilitě vlastních vojsk, možnostech protivníka ji omezovat a na terénu, ale i na pružnosti velení a řízení.

□ **Odolnost** vojsk (osob, techniky, systémů velení a řízení, systému zásobování vojsk, infrastruktury aj.) proti možným účinkům nepřátelského působení (ničení, rušení, klamání, psychologické působení aj.) je zabezpečována patřičným vybavením a všestrannou ochranou. Modernizační projekty jsou vesměs cestou i k vyšší odolnosti před působením nepřítele a jiných nepříznivých vlivů.

□ **Všestranné zabezpečení, zvláště logistická podpora** znamená disponovat dobře fungujícím systémem, schopným udržovat osoby a zabezpečovat materiálové prostředky na takové úrovni, která umožňuje splnit stanovené úkoly v nejhodnější variantě použití bojových i nebojových jednotek a útvarů. V poslední době vystupuje především požadavek autonomnosti a soběstačnosti logistické podpory zasazených jednotek.

□ **Schopnost ničení** vyjadřuje vysokou přesnost zasahování cílů protivníka. Implementace moderních technologií do zbraňových systémů a bojové techniky je předpokladem efektivního uplatnění bojové síly. Přesnost zásahu vyžaduje přesné souřadnice cílů, což znamená mít kvalitní průzkumné prostředky a zkušené zpravodajské orgány.

Mezi aktuální operační požadavky, především pro expediční síly, patří:

- **Schopnost pružně reagovat** na krizové situace vytvářením účelových uskupení vojsk a orgánů velení k těmto uskupením, což vyžaduje mít k dispozici jednotky a útvary s krátkou dobou pohotovosti a vycvičené k plnění různorodých bojových i nebojových úkolů. Obdobně vše platí i o velitelích a štábech.

- **Interoperabilita**, která je vyjádřením společných zásad bojové a nebojové činnosti, společných rozhodovacích procedur velitelů a štábů, možností velet vojskům, využívat informačních zdrojů a systému zásobování vojsk materiálem všeho druhu a službami.

- **Schopnost se podílet na informačních operacích**, což je podmíněno disponováním moderními průzkumnými, rušícími a spojovacími prostředky, připraveností zpravodajských a dalších speciálních sil a služeb.

- **Víceúčelovost** (univerzálnost) použití vojsk a štábů, což je z hlediska široké škály úkolů pochopitelné. Nelze při trendu snižování počtů osob a techniky v armádě udržovat speciální síly na různorodé úkoly. Jednotky i štáby musí být cvičeny na cokoli, kromě úzce specializovaných činností, jako je radiační, chemický a biologický průzkum apod.

- **Schopnost vést asymetrickou bojovou činnost**, která znamená zvládat zásady partyzánského způsobu boje, umět si poradit v boji s protivníkem v urbanizovaném (zastavěném) prostoru, v lese, v horách, v noci apod.

Lze uvést řadu dalších požadavků, které je možné s určitým nadhledem též zařadit mezi operační, jako jsou požadavky na výcvik a vzdělávání, na přípravu záloh apod. V poslední době se hovoří o **protiteroristických schopnostech** armády, což představuje mít k dispozici dostatek speciálních sil (komand), pokud možno na vrtulnících a dostatek sil a prostředků k obraně a ochraně objektů atd.

Operační schopnosti verzus operační principy

Zajímavým problémem je otázka **vztahu principů vedení operací [5] k operačním požadavkům**, resp. **k operačním schopnostem kladených na vojska**. Z jejich vztahu jednoznačně vyplývá, že využívání principů velitelů a vojsky v bojových i nebojových operacích je operačními schopnostmi podmíněno.

Pokud budou mít velitelé vojska, která nebudou splňovat základní operační požadavky, budou mít i omezené možnosti na principech vedení operací stavět. Pokud nebudou k dispozici mobilní vojska, nebudou moci velitelé využívat hned několik principů najednou: nebude pro ně dosažitelné využívání principu soustředěného úsilí, jež bezprostředně na mobilnosti závisí, nebude možné uplatnit princip překvapení protivníka v potřebné míře, nebude možné plně realizovat princip jednoduchosti, jelikož tento je také závislý na mobilnosti vojsk, a tím i možnostmi využívání připravených alternativních variant apod.

Lze tedy vyslovit několik tezí o **vzájemném vztahu operačních principů a operačních požadavků**:

1. Realizace operačních požadavků kladených na vojska je **podmínkou** pro využití operačních principů při rozhodování velitelů a činnosti vojsk v operacích.
2. Podcenění operačních požadavků kladených na vojska má **přímý dopad** na dosažení cíle operace a kvalitu plněných úkolů vojsky.
3. Sebelépe teoreticky a prakticky připravení velitelé, ovládající základní a specifické principy vedení operací, **nemohou být zárukou** dosažení cíle v operaci s vojsky, které nesplňují jeden nebo více aktuálních operačních požadavků.

4. Již při výstavbě armády a při dalších navazujících reformách je nutné respektovat aktuální operační požadavky kladené na vojska, a tím nejenom šetřit vynaložené síly a prostředky, ale již v zárodku vytvářet předpoklady pro efektivní využití vojenských sil v operacích.
5. Teoreticky a prakticky nepřipravení velitelé s vojsky, která splňují operační požadavky, nemusí být zárukou úspěchu v operaci.

Operační požadavky v reformované AČR

V současnosti rozjízďející se reforma ozbrojených sil České republiky je velkou příležitostí k tomu, aby reformovaná armáda v budoucnu požadovanými operačními schopnostmi disponovala. Počátečních operačních schopností, a tím vytvoření výchozích podmínek pro dosažení plných operačních schopností v celé AČR (podle vývoje ekonomiky ČR), bude dosaženo u sil vysoké a nižší pohotovosti do konce roku 2007 **zajištěním:**

- ☐ přepravitelnosti v celém prostoru možných operací NATO kombinovaným způsobem vzduchem a po zemi,
- ☐ efektivního a účinného bojového nasazení a mobility v prostoru nasazení v souladu s požadavky Aliance,
- ☐ udržitelnosti v prostoru zasazení po celou dobu trvání operace,
- ☐ přijetí vzdušných sil posílení NATO na předurčených základnách taktického letectva k tomu určenými silami a prostředky teritoriálních a podpůrných sil a základen taktického letectva a
- ☐ podílu na činnosti integrovaného systému PVO NATO v Evropě předurčenými silami a prostředky vzdušných sil.

Důležitými kroky bude třífázová modernizace AČR, která zrealizuje celý proces prosazování operačních požadavků kladených na vojska, dosažení opravdových operačních schopností AČR. Významným nástrojem bude postupná profesionalizace armády. Prosazení operačních požadavků do schopností AČR nemůže být účinné také bez potřebné přípravy velitelů, štábů a vojsk.

Poznámky:

1. Prostředky PVO by byly integrovány v rámci NATINEAD a taktické letectvo, resp. i vrtulníkové letectvo by bylo používáno v úzké koordinaci v rámci vzdušných sil NATO.
2. National Support Element (Národní podpůrný prvek).
3. Podpora hostitelské země.
4. Národní operační prostor je součástí bojové a také komunikační zóny (viz Doktrína Armády České republiky) a navazuje na operační prostor NATO. Za koordinaci činnosti vojsk v něm odpovídá velitel AČR.
5. Doktrína Armády České republiky, kap. 4.

Použitá literatura:

- Doktrína Armády České republiky. VR 1/2001.
- Kubeša, M.: Síly pod národním velením. VR 3/2001.
- Reforma ozbrojených sil - cíle a principy. VR 4/2001.
- Ozbrojené síly, schopnosti a technologie ve 21. století. Studijní zpráva, ÚSS VA v Brně, Brno 2001.